

Wojciech Poradyło

Wczesno- i późnośredniowieczne materiały z północnego przedpoła zamku w Przemyślu

WSTĘP

Celem niniejszej publikacji jest prezentacja wczesno- i późnośredniowiecznej ceramiki odkrytej podczas nadzoru archeologicznego, który został przeprowadzony w roku 2003 przy budowie wodociągu i kanalizacji w ul. Matejki oraz ul. Królowej Jadwigi w Przemyślu. Obydwie wymienione ulice znajdują się na północnym stoku przemyskiego wzgórza zamkowego. Nadzorem archeologicznym objęto wykopy budowlane na odcinku od ul. Chopina aż po skarpe tzw. przygródka, wzdłuż północno-zachodniego skłonu wznie-

sienia. Na rycinie 1 zaznaczone je w sposób zgeneralizowany grubą, czarną linią.

Już w trakcie wcześniej prowadzonych w tym rejonie prac ziemnych doszło do kilku interesujących odkryć archeologicznych. Między innymi podczas budowy zboru metodystyczno-ewangelickiego przy ul. Matejki 7a natrafiono na kilkanaście pochówków z średniowiecznego cmentarzyska (A. Koperski 1995, s. 95–98, ryc. 1–3). Bardzo istotne było też zadokumentowanie kamienno-ceglanego muru i wczesno-

Ryc. 1. Przemyśl – śródmieście. Lokalizacja ulic objętych nadzorem archeologicznym (zaznaczone je czarną grubą linią)

Abb. 1. Przemyśl- Stadtmittte. Lokalisierung der archäologisch beaufsichtigten Straßen (sie werden mit der dicken schwarzen Linie markiert)

Рис. 1. Перемышль – средместье. Расположение улиц, охваченных археологическим надзором (обозначены черной жирной линией)

średniowiecznych nawarstwień interpretowanych jako wał przy skrzyżowaniu ul. Królowej Jadwigi z ul. Matejki (A. Koperski 2001, s. 129–138).

Odkryta w roku 2003 ceramika średniowieczna pochodziła wyłącznie z warstwy kulturowej lub nawarstwień o ewidentnie przemieszanym charakterze. W trakcie nadzorowanych prac ziemnych nie natrafiono na jakiegokolwiek wzięte obiekty archeologiczne. Tylko w niewielu miejscach wzdłuż ulicy Matejki zachował się pierwotny układ nawarstwień archeologicznych. Ponieważ wykopy zlokalizowane były w obrębie drogi, można przypuszczać, że w większości wspomniane nawarstwienia zostały zniszczone przez wcześniej prowadzone prace ziemne i niwelacyjne. W pasie ulicy znajdują się bowiem kable energetyczne i telefoniczne, gazociąg oraz funkcjonujący przed rokiem 2003 wodociąg wraz z kanalizacją sanitarną i deszczową. Mimo to zaprezen-

towana w niniejszej pracy wczesno- i późnośredniowieczna ceramika ma istotne znaczenie dla poznania rozwoju przestrzennego średniowiecznego Przemysła. Świadczy m.in. o istnieniu w późnej fazie wczesnego średniowiecza osady na północnym przedpolu przemyskiego grodu. Z kolei odkryte materiały ceramiczne z XIV–XV wieku należy najprawdopodobniej łączyć z budową i funkcjonowaniem gotyckiego zamku. Kwestie interpretacji dokonanych odkryć zostaną szczegółowo omówiono w oddzielnym artykule, który ukaże się drukiem w *Roczniku Przemyskim*.

Prowadzony przez autora nadzór archeologiczny finansowało Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Przemysłu¹. Zebrany materiał zabytkowy wraz z dokumentacją polową został przekazany do zbiorów Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemysłu.

CERAMIKA WZESNOŚREDNIOWIECZNA

Fragmenty naczyń wczesnośredniowiecznych występowały prawie wyłącznie wzdłuż środkowego odcinka ulicy Matejki. Tylko pojedyncze ułamki tak datowanej ceramiki odkryto w rejonie skrzyżowania z ul. Królowej Jadwigi. Materiał ten, liczący ponad 400 skorup, zalegał w warstwie kulturowej lub w nawarstwieńiach o charakterze przemieszanym, w tym m.in. w zasypisku starego wykopu kanalizacyjnego. Na okres wczesnego średniowiecza należy zapewne datować także dwa zabytki wydzielone: silnie skorodowaną, żelazną sprzączkę o prostokątnej ramie (tabl. III, 14) oraz trudny do określenia funkcjonalnego fragment zwierzęcej kości z przewierconym otworem (tabl. IV, 5). Przedmioty te zostały znalezione w kontekście ceramiki wczesnośredniowiecznej.

Ślady obtaczania na kole garncarskim widoczne są niemal na wszystkich fragmentach brzegowych. Często można je zauważyć także na wewnętrznych powierzchniach brzuśców naczyń. Na jednym z den zachował się słabo czytelny znak garncarski (tabl. III, 8).

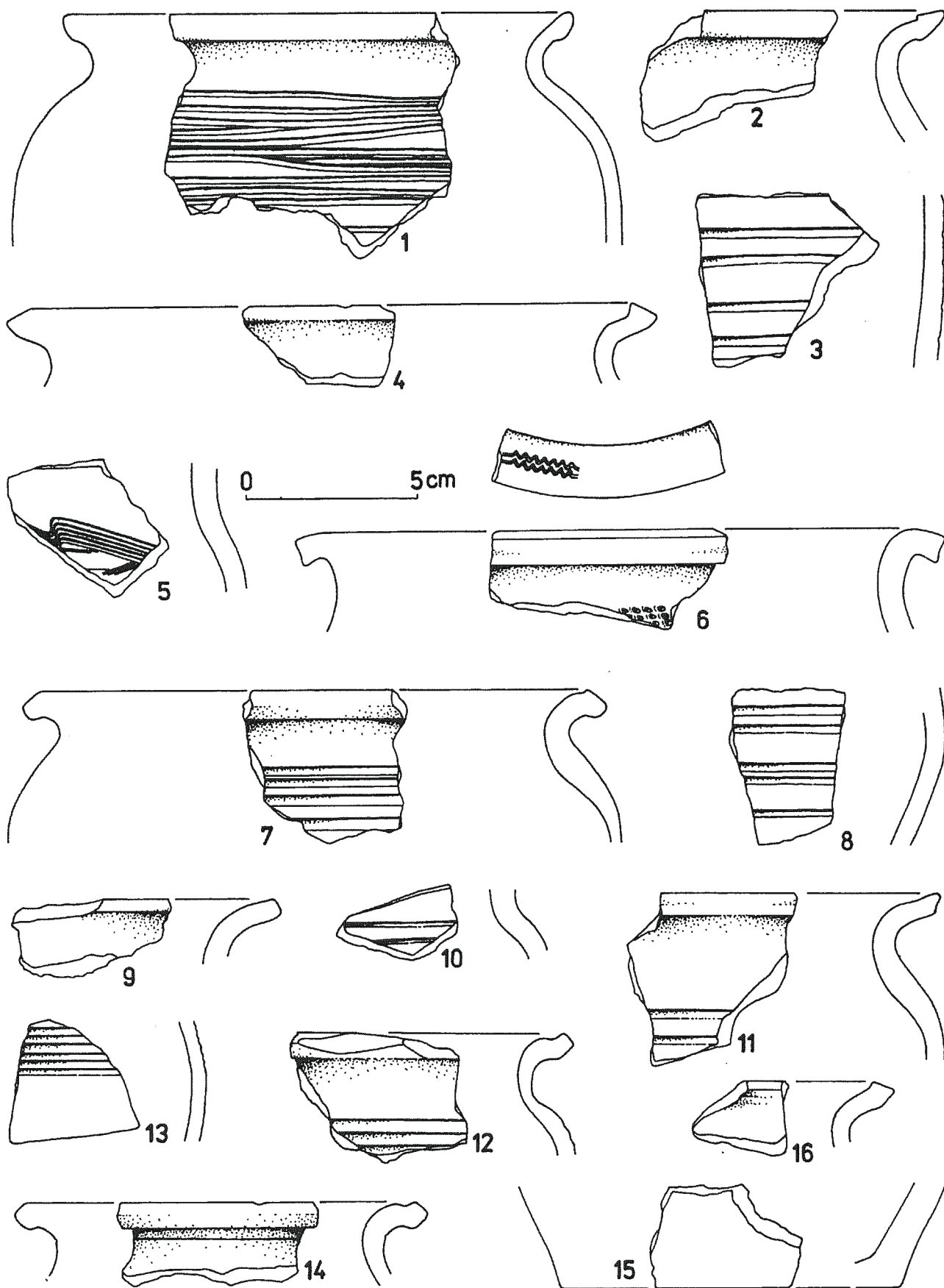
Na ogół jest to ceramika cienkościenne, starannie wykonana i wypalona. Na podstawie obserwacji makroskopowych można zauważyć pewne zróżnicowanie w zakresie stosowanych domieszek schudzających. Wyraźną przewagę mają naczynia wykonane z gliny zawierającej drobnoziarnisty piasek. O wiele rzadziej występuje domieszka o jeszcze mniejszej granulacji wraz z pojedynczymi okruchami średnioziarnistego tłucznia kamiennego, najczęściej o białej barwie. Wydaje się, że ceramika z taką domieszką prezentuje bardziej zaawansowany poziom technologiczny. Pod wieloma względami nawiązuje do ceramiki późnośredniowiecznej, odkrytej w rejonie ul. Królowej Jadwigi. Biorąc pod uwagę sposób przygotowania gliny i wypału, na sam koniec wczesnego lub przełom wczesnego i późnego średniowiecza można datować kilka fragmentów brzegowych (tabl. I, 12, 14; III, 7; IV, 3). Z kolei bardziej archaiczne cechy, jeśli chodzi o technologię wykonania, wykazuje zaledwie kilka skorup (m.in. tabl. I, 6; III, 9; IV, 7). Zawierają one liczną domieszkę gruboziarnistego piasku lub(i) białego tłucznia kamiennego, przez

co ich powierzchnie są bardziej szorstkie. Dwie z nich noszą ślady wtórnego przepalenia w ogniu (tabl. I, 6; IV, 7). Jeden z odkrytych fragmentów ceramiki ma białą (malowaną?) powierzchnię wewnętrzną (tabl. II, 15).

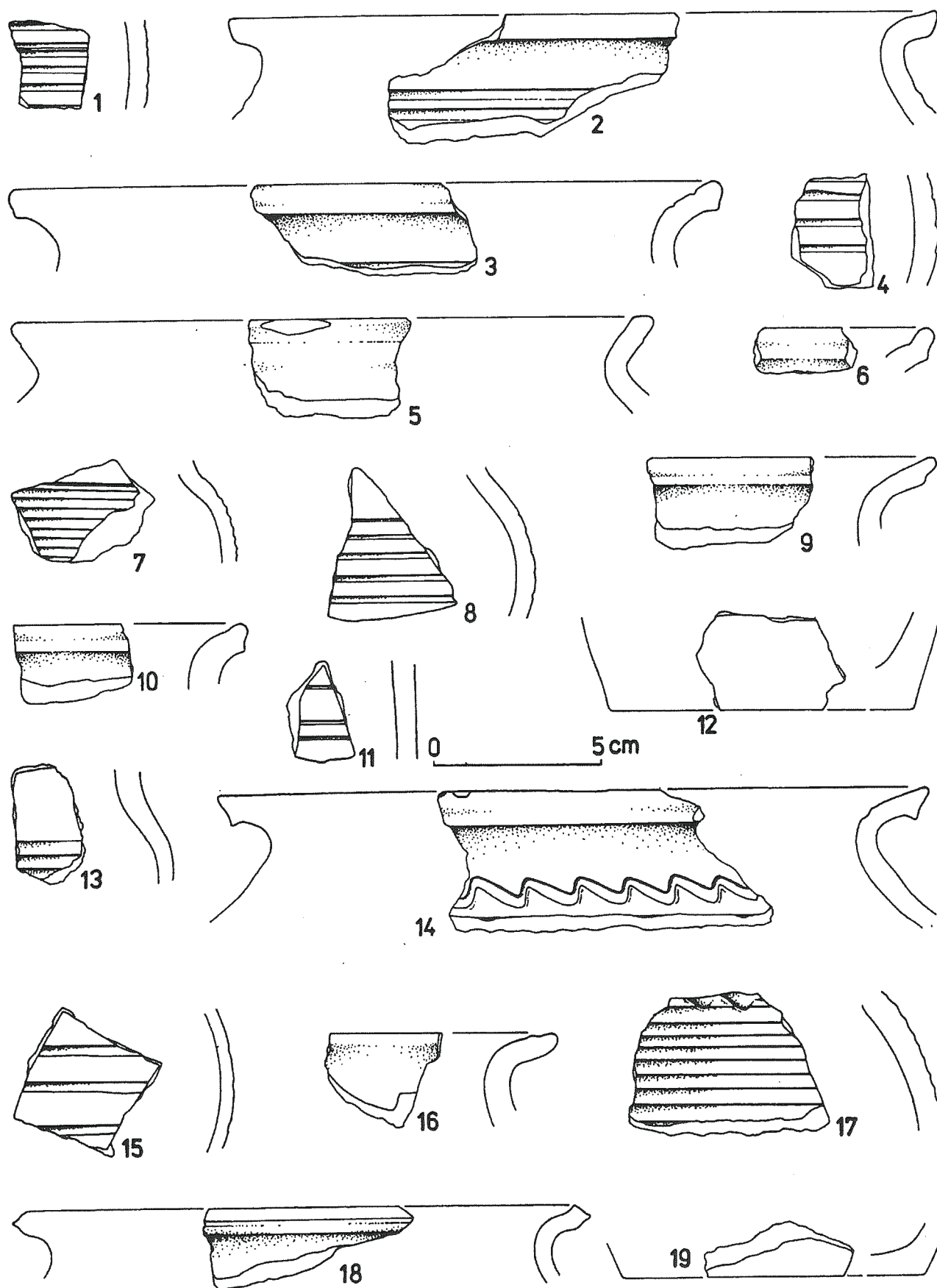
Bardzo często na naczyniach pojawia się ornament poziomych, dookólnych żłobków (tabl. I, 1, 3, 7–8, 10–13; II, 1–2, 4, 7–8, 11, 13, 15; III, 1, 4–7, 13, 15; IV, 3–4, 12–17, 20–21), występujących niekiedy w kompozycji z pojedynczą rytą, linią falistą (tabl. II, 17) lub rzędem poziomych nacięć paznokciowych (tabl. IV, 15). Różna bywa głębokość, szerokość i gęstość umieszczania żłobków. Wyjątkowo spotyka się inne motywy dekoracyjne takie jak pojedyncza (tabl. II, 14; IV, 2) lub podwójna, ryta linia falista (tabl. III, 9), bądź faliste pasmo wykonane grzebykiem (tabl. I, 5). Jeden z fragmentów zdobiony jest podwójną linią falistą przy krawędzi od strony wnętrza naczynia oraz poziomym rzędem dołczków wykonanych grzebykiem w górnej partii brzuśca (tabl. I, 6). Szczególnie interesujący jest ornament w formie poziomych listew plastycznych na brzuścu naczynia (tabl. IV, 7).

Podstawowe znaczenie dla datowania odkrytej ceramiki wczesnośredniowiecznej ma analiza ukształtowania brzegów naczyń. W celu jej uproszczenia wykonano zamieszczone poniżej zestawienie tabelaryczne (tabela 1). Uwzględniono w nim wszystkie fragmenty brzegowe o dobrych analogiach na innych stanowiskach. Analizę przeprowadzono w nawiązaniu do opracowań typologiczno-chronologicznych ceramiki z Krakowa (K. Radwański 1968) i przemyskiego zamku (K. Szuwarowski 1994).

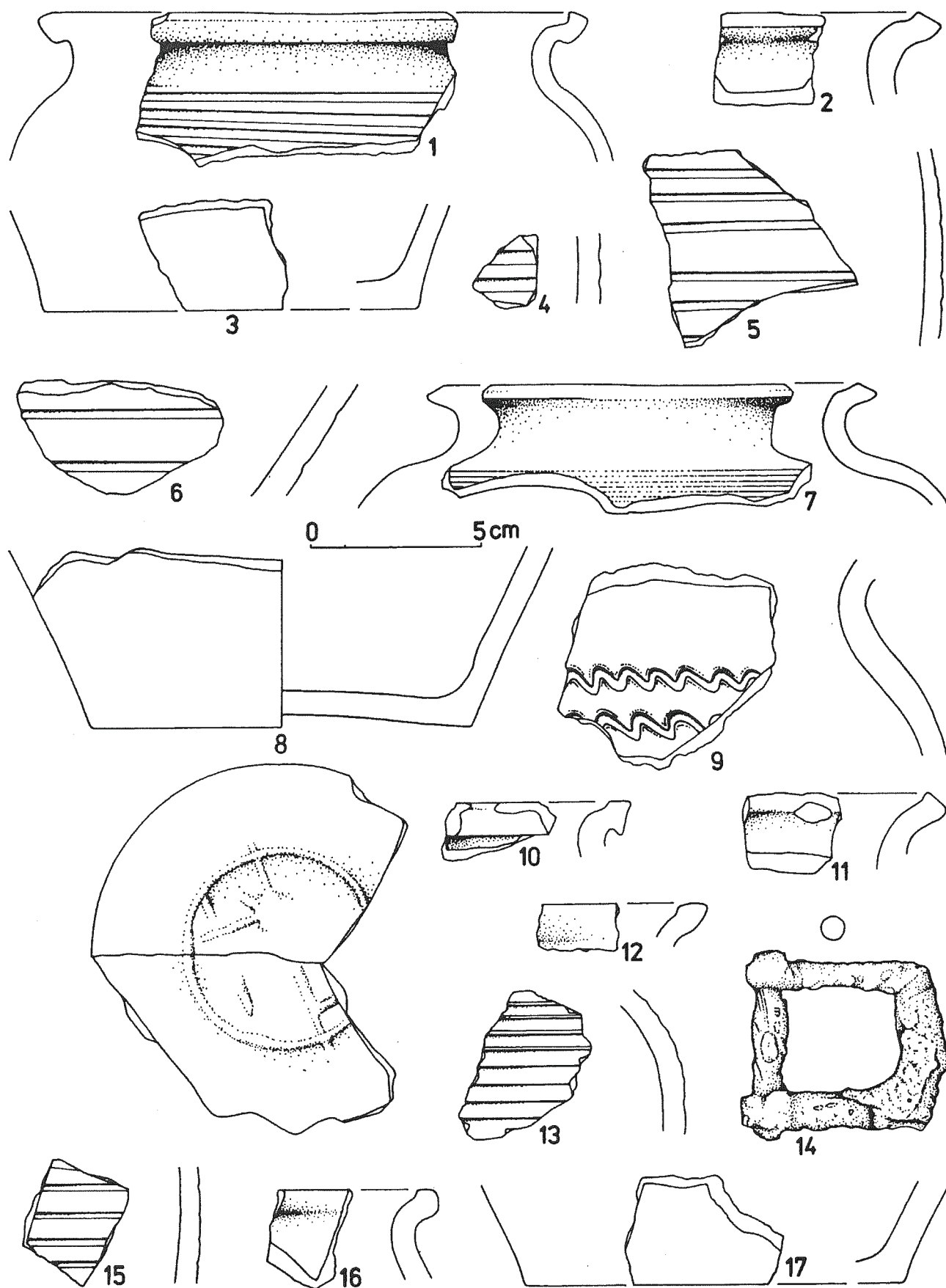
¹ Pragnę w tym miejscu serdecznie podziękować Panu Prezesowi Mirosławowi Nodzakowi i Panu Wiceprezesowi Zygmuntowi Binkowskiemu za życzliwy stosunek do prac archeologicznych oraz za zapewnienie odpowiednich warunków do ich realizacji.

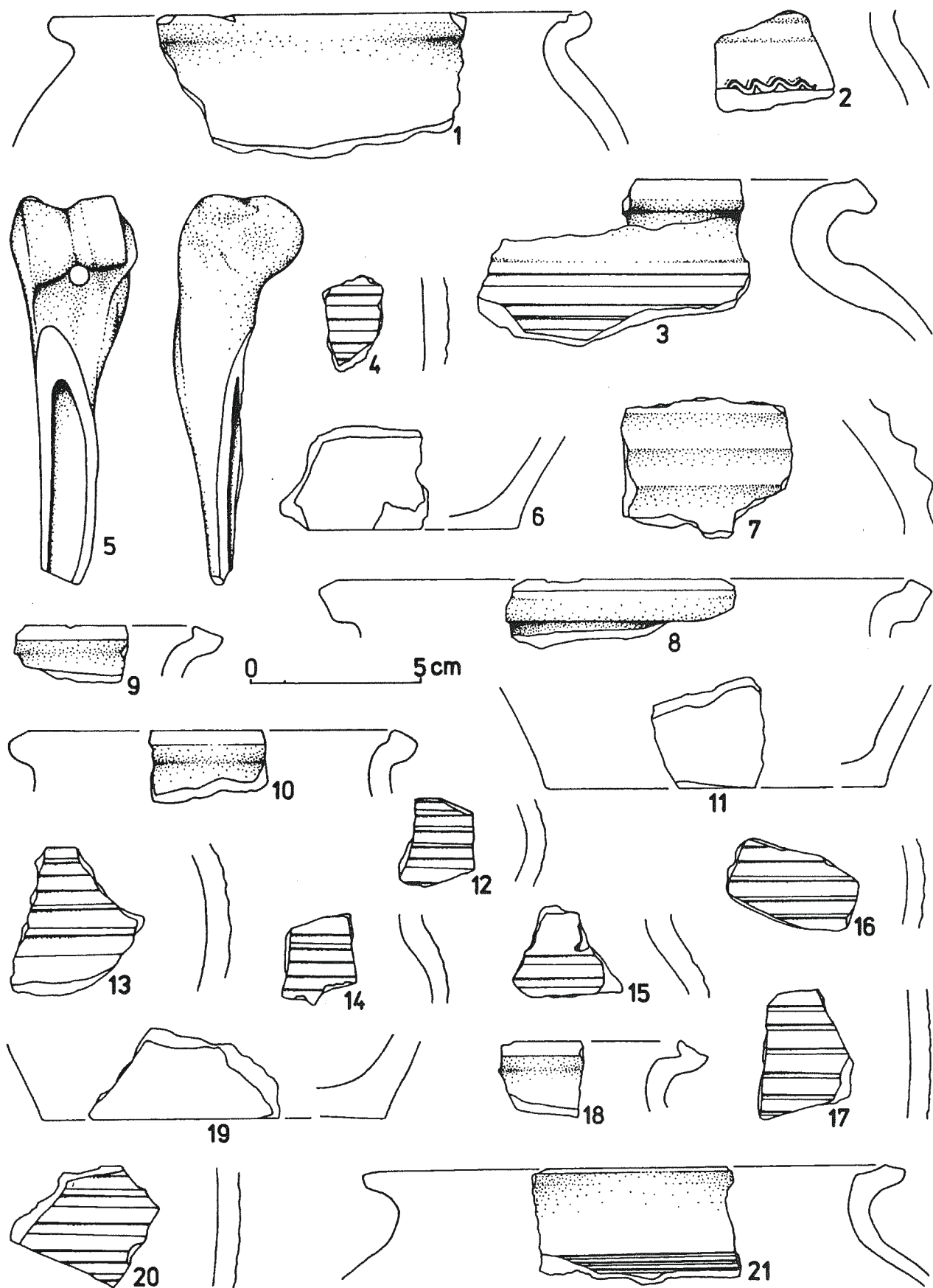
Tabl. I. Przemyśl, ul. Matejki. Ceramika wczesnośredniowieczna
 Taf. I. Przemyśl, Matejko Straße. Frühmittelalterliche Keramik
 Табл. I. Перемышль, ул. Матейко. Раннесредневековая керамика

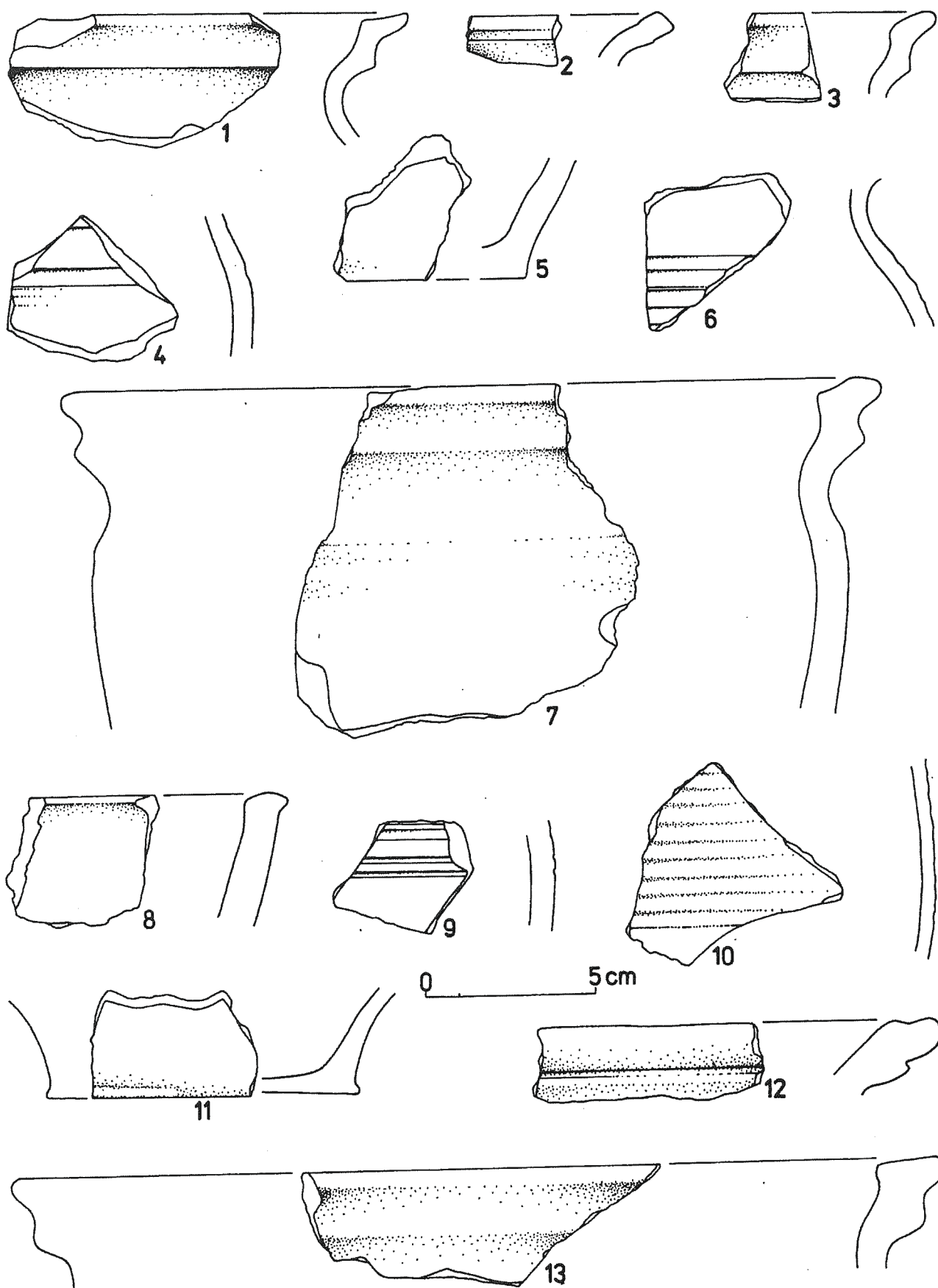
Tabl. II. Przemyśl, ul. Matejki. Ceramika wczesnośredniowieczna
 Taf. II. Przemyśl, Matejko Straße. Frühmittelalterliche Keramik
 Табл. II. Перемышль, ул. Матейко. Раннесредневековая керамика

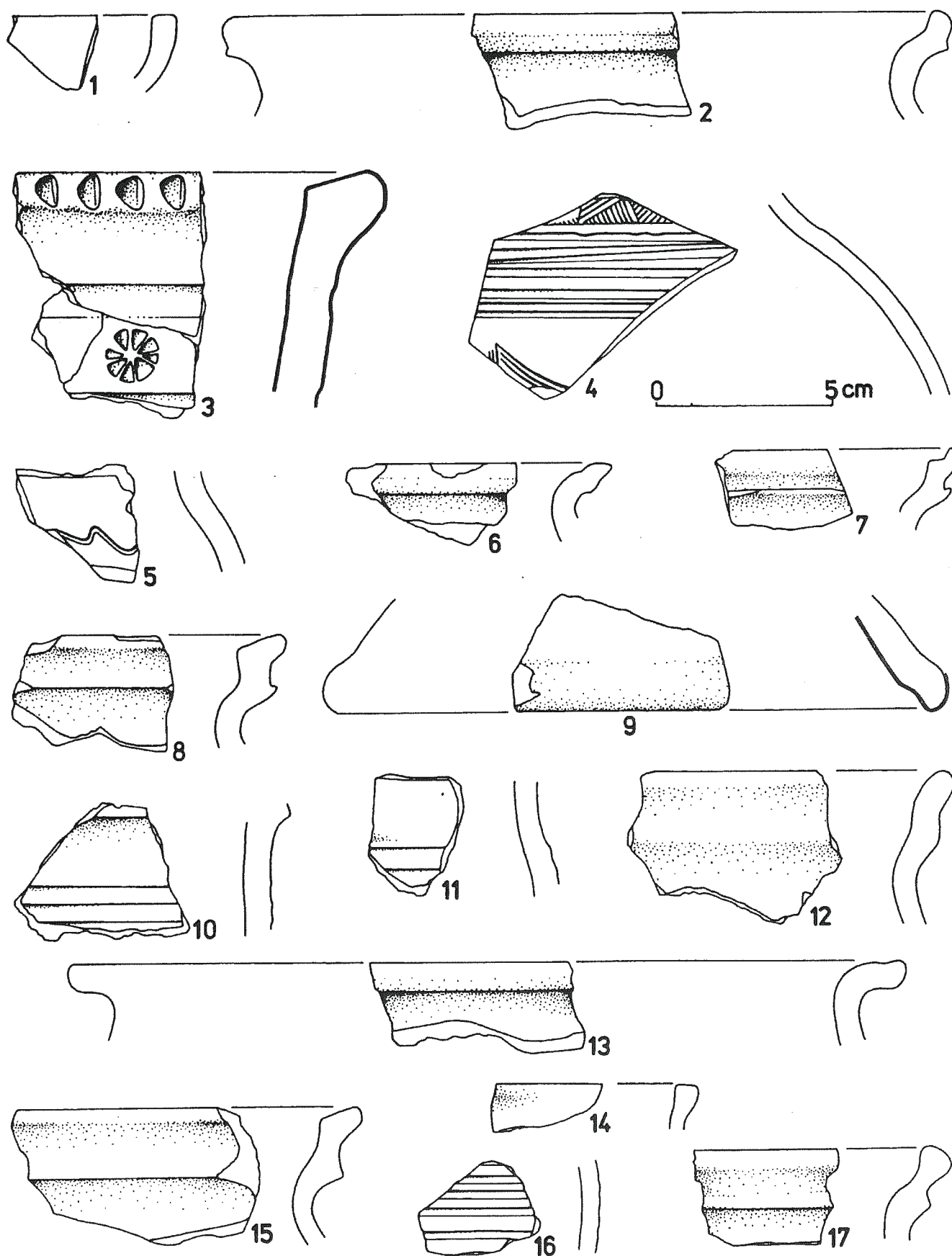
Tabl. III. Przemyśl, ul. Matejki. Ceramika wczesnośredniowieczna (1–13, 15–17) oraz żelazna sprzączka (14)
 Taf. III. Przemyśl, Matejko Straße. Frühmittelalterliche Keramik (1–13, 15–17) und eine eiserne Schnalle (14)
 Табл. III. Перемышль, ул. Матейко. Раннесредневековая керамика (1–13, 15–17) и железная пряжка (14)

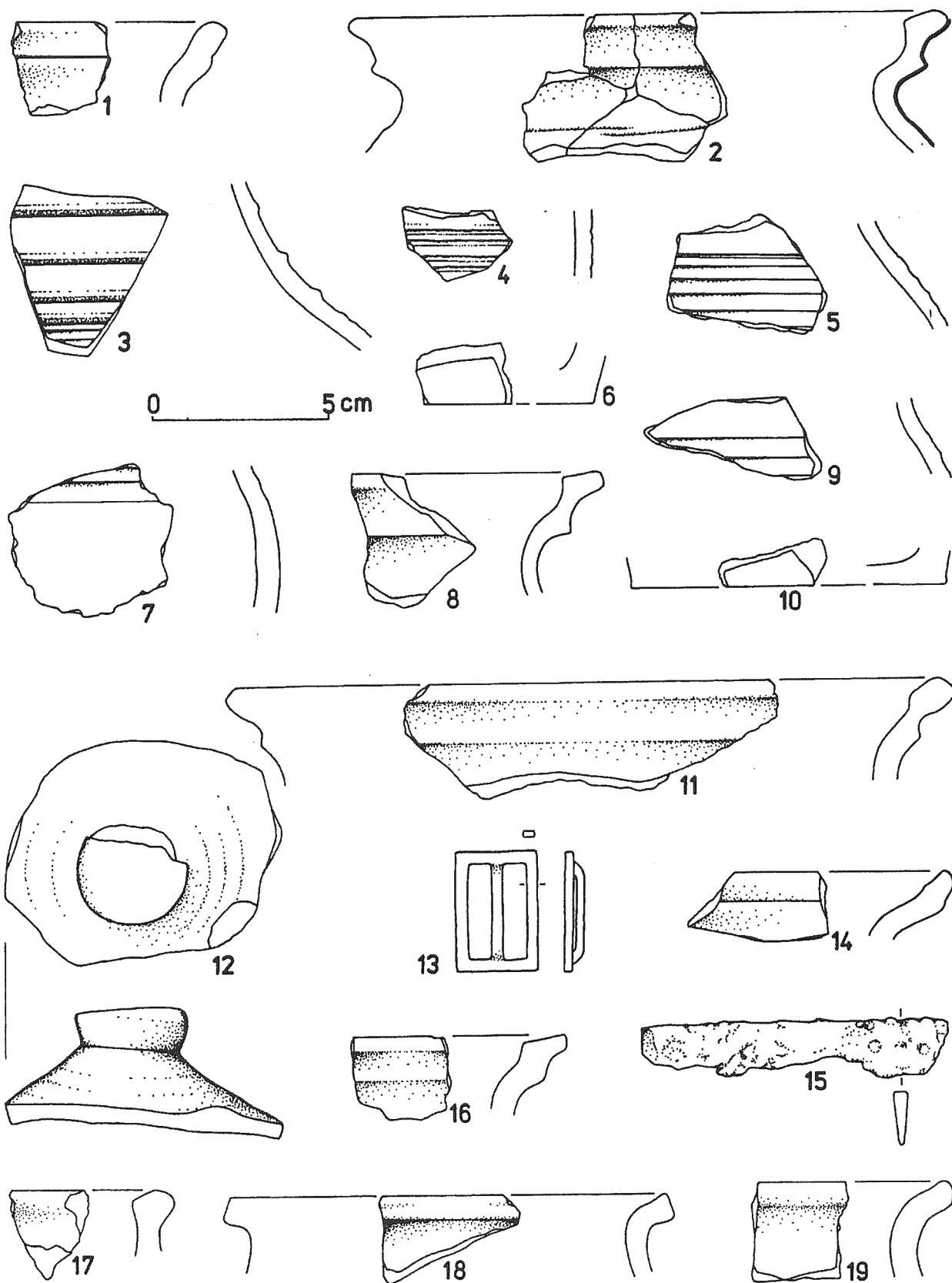
Tabl. IV. Przemyśl, ul. Matejki. Ceramika wczesnośredniowieczna (1-4, 6-21) oraz przedmiot z kości (5)
 Taf. IV. Przemyśl, Matejko Straße. Frühmittelalterliche Keramik (1-4, 6-21) und ein beinernes Gegenstand (5)
 Табл. IV. Перемышль, ул. Матейко. Раннесредневековая керамика (1-4, 6-21) и предмет из кости (5)

Tabl. V. Przemyśl, rejon skrzyżowania ul. Matejki z ul. Królowej Jadwigi. Ceramika późnośredniowieczna
 Taf. V. Przemyśl, Umgebung der Kreuzung der Straßen Matejko und Królowa Jadwiga. Spätmittelalterliche Keramik
 Табл. V. Перемышль, участок перекрестка ул. Матейко и ул. Королевы Ядвиги. Позднесредневековая керамика

Tabl. VI. Przemyśl, rejon skrzyżowania ul. Matejki z ul. Królowej Jadwigi. Ceramika późnośredniowieczna
 Taf. VI. Przemyśl, Umgebung der Kreuzung der Straßen Matejko und Królowa Jadwiga. Spätmittelalterliche Keramik
 Табл. VI. Перемышль, участок перекрестка ул. Матейко и ул. Королевы Ядвиги. Позднесредневековая керамика

Tabl. VII. Przemyśl, ul. Królowej Jadwigi (11–17), ul. Matejki (18, 19) oraz rejon skrzyżowania tych ulic (1–10). Ceramika późnośrednio-wieczna (1–12, 14, 16–19) oraz zabytki metalowe (13, 15)

Taf. VII. Przemyśl, Królowa Jadwiga Straße (11–17), Matejko Straße (18, 19) und die Umgebung der Straßenkreuzung (1–10). Spätmit-telalterliche Keramik (1–12, 14, 16–19) und Metallfunde (13, 15)

Табл. VII. Перемышль, ул. Королевы Ядвиги (11–17), ул. Матейко (18, 19) и участок перекрестка этих улиц (1–10). Поздне-средневековая керамика (1–12, 14, 16–19) и металлические находки (13, 15)

Tabela 1

Przemysł, ul. Matejki i ul. Królowej Jadwigi. Zestawienie chronologiczno-typologiczne ceramiki średniowiecznej

Analizowane brzegi	Typ w istniejących klasyfikacjach	Analogie na innych stanowiskach	Datowanie
1	2	3	4
tabl. I, 1	typ 21 w klasyfikacji K. Radwańskiego (1968, ryc. 38)	Kraków (K. Radwański 1968, s. 61–62) Przemysł, ul. Katedralna (A. Koperski 1999, ryc. 4, g)	X – połowa XIII w. (K. Radwański 1968, ryc. 39)
tabl. I, 2		Prałkowce (W. Poradyło 2004, tabl. III, 19)	
tabl. I, 4; III, 11	typ IXB w klasyfikacji K. Szuwarowskiego 1994, ryc. 1, s. 36)	Przemysł, Zamek (K. Szuwarowski 1994, s. 36) Przemysł, Pl. Katedralny (A. Koperski 1999, ryc. 3, b) Krasieczyn (W. Poradyło 1999, tabl. XX, 3)	2 połowa XI w. – koniec XIII w. (K. Szuwarowski 1994, s. 36, tabela 1)
tabl. I, 7; III, 2; IV, 3, 9, 18	typ IXA w klasyfikacji K. Szuwarowskiego (1994, ryc. 1, s. 36)	Przemysł, Zamek (K. Szuwarowski 1994, s. 36) Krasieczyn (W. Poradyło 1999, tabl. XIX, 3, 9, 13; XX, 9, 14; XXII, 9, 11) Przemysł, Pl. Katedralny (A. Koperski 1999, ryc. 3, e) Przemysł, ul. Tatarska (A. Koperski 2000, ryc. 11, 4)	XI–XII w. (K. Szuwarowski 1994, s. 36, tabela 1)
tabl. I, 9	typ 4 w klasyfikacji K. Radwańskiego (1968, ryc. 38)	Kraków (K. Radwański 1968, s. 61–62)	IX–XII w. (K. Radwański 1968, ryc. 39)
tabl. I, 11		Kraków (K. Radwański 1968, tabl. VI, 3) Krasieczyn (W. Poradyło 1999, tabl. XXI, 6)	
tabl. I, 16; II, 18	typ XII w klasyfikacji K. Szuwarowskiego (1994, ryc. 1, s. 37)	Przemysł, Zamek (K. Szuwarowski 1994, s. 37)	XII–XIII w. (K. Szuwarowski 1994, s. 37–38, tabela 1)
tabl. II, 2	typ 18 w klasyfikacji K. Radwańskiego (1968, ryc. 38)	Kraków (K. Radwański 1968, s. 61–62, 64) Krasieczyn (W. Poradyło 1999, tabl. XXIII, 6)	IX–XIII w. (K. Radwański 1968, ryc. 39)
tabl. II, 5		Kraków (K. Radwański 1968, tabl. XI, 9)	
tabl. II, 6, 10	typ 32 w klasyfikacji K. Radwańskiego (1968, ryc. 38)	Kraków (K. Radwański 1968, s. 62, 64)	XI–XIII w. (K. Radwański 1968, ryc. 39)
tabl. II, 14	typ 51 w klasyfikacji K. Radwańskiego (1968, ryc. 38)	Kraków (K. Radwański 1968, s. 64) Krasieczyn (W. Poradyło 1999, tabl. XXI, 11)	XII–XIII w. (K. Radwański 1968, ryc. 39)
tabl. III, 10	typ XA w klasyfikacji K. Szuwarowskiego (1994, ryc. 1, s. 36–37)	Przemysł, Zamek (K. Szuwarowski 1994, s. 36) Kraków (K. Radwański 1968, tabl. XV, 12) Krasieczyn (W. Poradyło 1999, tabl. XXI, 10) Prałkowce (W. Poradyło 2004, tabl. I, 8)	X – przełom XII i XIII w. (K. Szuwarowski 1994, s. 37, tabela 1)
tabl. III, 16		Kraków (K. Radwański 1968, tabl. XV, 11) Przemysł, ul. Tatarska (A. Koperski, M. Kośmider 2002, ryc. 3, a)	
tabl. IV, 1	typ VIIIA w klasyfikacji K. Szuwarowskiego (1994, ryc. 1, s. 35)	Przemysł, Zamek (K. Szuwarowski 1994, s. 35) Przemysł, Pl. Katedralny (A. Koperski 1999, ryc. 3, f)	XII – XIII w. (K. Szuwarowski 1994, tabela 1)
tabl. V, 1, 3, 7; VI, 8, 15; VII, 2, 8, 16	grupa II w klasyfikacji materiałów z Warszawy (J. Kruppé 1967, s. 111) typ 4b w klasyfikacji A. Wałowy (1979, s. 74, tabl. V)	Będziemyśl (S. Czopek, J. Podgórska-Czopek 1992, tabl. I, 9) Rzeszów (S. Czopek 1992, tabl. II, 8, 23; S. Czopek, A. Lubelczyk 1993, tabl. III, 2, 13) Odrzykoń (A. Lubelczyk 1998, tabl. III, 5) Strzyżów (A. Lubelczyk 2002, tabl. V, 1, 3; VII, 1) Czchów (A. Szpunar 1999, ryc. 5, a)	2. połowa XIII–XV w. (A. Wałowy 1979, s. 76–78)
tabl. V, 13	grupa II w klasyfikacji materiałów z Warszawy (J. Kruppé 1967, s. 111) typ 4c w klasyfikacji A. Wałowy (1979, s. 74, tabl. V)	Rzeszów (S. Czopek, A. Lubelczyk 1993, tabl. IV, 1, 2; VI, 3) Odrzykoń (A. Lubelczyk 1998, tabl. II, 1) Strzyżów (A. Lubelczyk 2002, tabl. IV, 6; VI, 8) Czchów (A. Szpunar 1999, ryc. 9, b)	2. połowa XIII–XV w. (A. Wałowy 1979, s. 76–78)
tabl. VI, 1		Gdańsk (J. Kruppé 1981, tabl. 63:19)	analogie datowane na XIV w.
tabl. VI, 2		Kielce (J. Kruppé 1981, tabl. 14:1)	analogie datowane na drugą połowę XV w.

1	2	3	4
tabl. VI, 3		Świecie (J. Kruppé 1981, tabl. 53:4) Ujście (J. Kruppé 1981, tabl. 53:9) Jarosław (J. Kruppé 1981, tabl. 54:10) Poznań (J. Kruppé 1981, tabl. 62:1)	analogie datowane na XIV–XV w.
tabl. VI, 12	grupa II w klasyfikacji materiałów z Warszawy (J. Kruppé 1967, s. 111)	Będziemyśl (S. Czopek, J. Podgórska-Czopek 1992, tabl. I, 19) Strzyżów (A. Lubelczyk 2002, tabl. IV, 7)	
tabl. VII, 1		Łańcut (A. Lubelczyk 1999, tabl. II, 8)	
tabl. VII, 19	grupa I w klasyfikacji materiałów z Warszawy (J. Kruppé 1967, s. 111)	Warszawa (J. Kruppé 1961, ryc. 4:9, 15; 1967, ryc. 42:8) Czchów (A. Szpunar 1999, ryc. 8, c)	analogie datowane na XIV w.

CERAMIKA PÓŻNOŚREDNIOWIECZNA

Ceramikę późnośredniowieczną reprezentuje ponad 200 odkrytych podczas nadzoru fragmentów naczyń. Większość z nich, bo aż 191, znaleziono w niewielkim wykopie o wymiarach 1 m x 1,5 m tuż przy skrzyżowaniu ul. Matejki z ul. Królowej Jadwigi. Pod współczesnym humusem, na głębokości 50 cm zalegała tam warstwa szarej, sypkiej ziemi z bardzo licznym późnośredniowiecznym materiałem ceramicznym, kośćmi zwierzęcymi, kamieniami i drobnymi węgielkami drzewnymi. Jej miąższość wynosiła 60 cm. Poniżej natrafiono na warstwę ciemnobrunatnej ziemi, w której odkryto kilka ułamków ceramiki o cechach technologicznych typowych dla późnej fazy wczesnego lub przełomu wczesnego i późnego średniowiecza. Dopiero na głębokości 170 cm pojawiły się jasnobrunatne przebarwienia calcowe. Ponieważ był to niewielki wykop wykonany w celu przebicia wodociągu pod rosnącymi obok krzewami, nie było możliwości wyjaśnienia pełnego kontekstu i charakteru opisanych nawarstwień archeologicznych. W innych, zlokalizowanych w pobliżu wykopach występowały warstwy o charakterze przemieszanym lub tylko calcowa glina. Najprawdopodobniej w miejscu tym udało się zadokumentować zachowany punktowo pierwotny układ nawarstwień kulturowych. Zastanawiające jest olbrzymie nagromadzenie na małej przestrzeni fragmentów z bardzo wielu późnośredniowiecznych naczyń, które nie wykładały się w większe całości. Pojedyncze ułamki ceramiki późnośredniowiecznej odkryto też pod skarpą zamku, wzdłuż kilkunastometrowego odcinka ul. Królowej Jadwigi oraz w środkowej części ul. Matejki, na wysokości wcześniej rozpoznanego cmentarzyska średniowiecznego.

Odkryta podczas nadzoru ceramika późnośredniowieczna była silnie obtaczana na kole garncarskim. Zwłaszcza na powierzchniach wewnętrznych skorup wyraźne są ślady obróbki na kole w postaci ciągów lub dookólnych fałd.

Zdecydowanie dominują fragmenty naczyń o powierzchniach szarobrunatnych, ceglanych, ciemnoszarobrunatnych lub ceglato-brunatnych, czyli wypalonych w atmosferze utleniającej. Ich barwa na zewnątrz bywa niekiedy ciemniejsza niż w środku (m.in. tabl. V, 7). Najliczniejsze są fragmenty o trójbarwnych: ceglato-szaro-ceglanych lub ciemnoszarobrunatno-szaro-ceglanych przełomach. O wiele rzadziej

występują skorupy o jednobarwnych: ceglanych, szarych lub szarobrunatnych bądź dwubarwnych, ceglato-ciemnoszarobrunatnych przełomach. Na podstawie obserwacji makroskopowych można stwierdzić, że do gliny, z której wykonywano naczynia, dodawano niewielką ilość domieszki schudzającej w postaci piasku lub(i) pojedynczych ziaren średnioziarnistego tłuczni kamiennego, najczęściej o białej barwie. W przełomach i na powierzchniach widoczne są niekiedy ziarna piasku o większych średnicach.

Odmienny typ reprezentują późnośredniowieczne naczynia wypalone w atmosferze redukcyjnej. Ich wewnętrzne i zewnętrzne powierzchnie są ciemnoszare lub szare. Podobny kolor mają przełomy, choć część z nich jest trójbarwna ze względu na ciemnoszary środek. Taką charakterystykę technologiczną posiada zaledwie 12 odkrytych podczas nadzoru skorup (m.in. tabl. V, 13; VI, 4; VII, 3–4, 14). Stanowi to kolosalną dysproporcję w porównaniu z prawie 200 fragmentami naczyń wypalonych w atmosferze utleniającej, co jest jednak typowe dla późnośredniowiecznych stanowisk z terenu południowej Polski (J. Kruppé 1967, s. 101). Charakterystyczna dla tzw. siwaków jest ponadto znikoma ilość domieszki schudzającej dodawanej do gliny. Tylko jeden z zaliczonych tu fragmentów zawiera większą ilość domieszki piasku (tabl. V, 13).

Polewę stwierdzono na czterech fragmentach późnośredniowiecznej ceramiki. Pokrywa ona zewnętrzną (tabl. VII, 2) lub wewnętrzną powierzchnię (tabl. VI, 9) bądź całe naczynie (tabl. VI, 3). W trzech przypadkach polewa ma kolor jasnozielony (seledynowy), a w jednym jasnobrązowy (tabl. VI, 9). Miejskami jej barwa nie jest jednorodna z powodu jasnobrązowych plam.

Stosunkowo niewielki jest udział w prezentowanym materiale późnośredniowiecznym naczyń zdobionych. Najczęściej ornament obejmuje dookolne, płytkie żłobki o różnej szerokości (tabl. V, 4, 6, 9–10; VI, 3–4, 10–11, 16; VII, 3–5, 7, 9). Pojedyncze fragmenty zdobione są płytko rytą linią falistą (tabl. VI, 5), poziomymi listwami plastycznymi (tabl. VII, 3), odciskami stempelka o kształcie rozetki oraz rzędem nacięć na krawędzi (tabl. VI, 3), a także dekoracją rytą w postaci pasm linii falistych i tzw. zaplatanych trójkątów (tabl. VI, 4).

Częściej ornamentowane są naczynia o obustronnie szarych powierzchniach. Na ogół występująca na nich dekoracja tworzy bogatsze kompozycje.

Prezentowany późnośredniowieczny materiał ceramiczny jest silnie rozdrobniony. Dlatego też nie jest możliwa rekonstrukcja całych form naczyń. Z pewnością w zbiorze tym występują fragmenty garnków, mis i pokrywek.

Chronologię odkrytej ceramiki późnośredniowiecznej trzeba opierać głównie na analizie ukształtowania brzegów naczyń. Przeprowadzono ją według określonego schematu

w tabeli 1. Analizą objęto fragmenty brzegowe o dobrych analogiach i nawiązaniach do istniejących klasyfikacji typologiczno-chronologicznych. Kilka wylewów naczyń mimo ukształtowania typowego dla wczesnego średniowiecza, uznano za późnośredniowieczne na podstawie cech technologicznych. Analogie do odkrytych brzegów typu 4 w klasyfikacji A. Wałowy (1979, s. 74, tabl. V) ograniczono do stanowisk z terenu Polski południowo-wschodniej ze względu na powszechność ich występowania.

WNIOSKI KOŃCOWE

Na podstawie dokonanych obserwacji można w nadzorowanym rejonie wyróżnić dwie strefy, w których występował materiał zabytkowy. Pierwsza z nich obejmuje nieznaczne wypłaszczenie stoku wzdłuż środkowego odcinka ul. Matejki. Stwierdzono tam obecność warstwy kulturowej i nawarstwień o charakterze przemieszanych z wczesnośredniowieczną ceramiką, kośćmi zwierzęcymi oraz drobnymi fragmentami kości ludzkich. Te ostatnie pochodziły zapewne ze zniszczonych pochówków z odkrytego kilkadziesiąt metrów na południowy wschód cmentarzyska. Analiza zebranej ceramiki pozwala datować zadokumentowane ślady osadnictwa na XI, XII i zapewne większą część XIII wieku. Pojedyncze fragmenty znalezionej ceramiki późnośredniowiecznej, w tym brzegi typologicznie nawiązujące do okresu wczesnośredniowiecznego (tabl. VII, 18, 19), przy całkowitym braku typowych dla XIV i XV wieku brzegów typu 4 w klasyfikacji A. Wałowy, nie dają podstaw do przesuwania tej chronologii w głąb późnego średniowiecza. Pozyskane w roku 2003 materiały potwierdzają dotychczasowe poglądy o funkcjonowaniu w późnej fazie wczesnego średniowiecza osady na północnym przedpolu przemyskiego grodu (A. Koperski 1995, s. 97–98; 1996, s. 124, ryc. 2).

Druga z wyróżnionych stref obejmuje rejon skrzyżowania ul. Królowej Jadwigi z ul. Matejki. Zaledwie kilka znalezionych tam skorup można datować na okres wczesnego średniowiecza. Pozostałe reprezentują typową dla drugiej połowy XIII, XIV i XV wieku ceramikę późnośredniowieczną. Fragment odkrytego w roku 1990 muru (A. Koperski 2001, s. 136) sugeruje, że omawiana strefa znajdowała się poza zasięgiem gotyckiego zamku, choć niewątpliwie w jego najbliższym sąsiedztwie. W tej sytuacji nie da się udzielić jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy zebrany materiał późnośredniowieczny związany był z funkcjonowaniem zamku, czy też pochodził z okresu sprzed jego budowy. Rozstrzygnięcie tej kwestii może nastąpić tylko w wyniku pozyskania nowych źródeł archeologicznych.

Obydwie opisane strefy rozdziela górny odcinek ulicy Matejki, gdzie w wykopach występowała wyłącznie żółta gliny. Zasygnalizowane w niniejszym rozdziale kwestie interpretacji dokonanych odkryć zostaną szczegółowo omówione w artykule, który ukaże się drukiem w *Roczniku Przemyskim*.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Czopek S.
1992 *Wyniki badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 1990 roku w Rzeszowie przy ulicy Króla Kazimierza, „MSROA”, t. 13, s. 219–231.*
- Czopek S., Podgórska-Czopek J.
1992 *Badania przeprowadzone w 1990 roku na tzw. grodzisku w Będziemysłu, woj. Rzeszów, „MSROA”, t. 13, s. 233–244.*
- Czopek S., Lubelczyk A.
1993 *Ceramika rzeszowska XIV–XVIII wiek, „Zeszyty Naukowe Muzeum Okręgowego w Rzeszowie”, nr 3, Rzeszów.*
- Koperski A.
1995 *Cmentarzyska przykościelne w Przemysłu (nowe źródła archeologiczne), „RPrzemyski”, t. 31, z. 1 – Archeologia, s. 93–105.*
- 1996 *Przemysł we wczesnym średniowieczu (próba lokalizacji podgrodzia), [w:] Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu, Rzeszów, s. 121–124.*
- 1999 *Wczesnośredniowieczne osadnictwo rejonu katedry obrządku łacińskiego w Przemysłu, „RPrzemyski”, t. 35, z. 2 – Archeologia, s. 89–96.*
- 2000 *Rezultaty wstępnych badań archeologicznych nad dawnymi umocnieniami ziemnymi Przemysłu, „RPrzemyski”, t. 36, z. 1 – Archeologia, s. 99–112.*
- 2001 *Obserwacje archeologiczne odcinka wału grodziska w Przemysłu przy ul. Królowej Jadwigi, „RPrzemyski”, t. 37, z. 1 – Archeologia, s. 129–138.*
- Koperski A., Kośmider M.
2002 *Ślady wczesnośredniowiecznej osady na st. 12 w Przemysłu przy ul. Tatarskiej, „RPrzemyski”, t. 38, z. 2 – Archeologia, s. 111–116.*
- Kruppé J.
1961 *Studia nad ceramiką XIV wieku ze Starego Miasta w Warszawie, Wrocław–Warszawa–Kraków.*
- 1967 *Garncarstwo warszawskie w wiekach XIV i XV, Wrocław–Warszawa–Kraków.*

- 1981 *Garncarstwo późnośredniowieczne w Polsce. Część 2. Karty katalogowe*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- Lubelczyk A.
- 1998 *Nowe dane do poznania dziejów „Zamku Średniego” (Kamieńca) w Odrzykoniu woj. krośnieńskie w świetle ostatnich badań archeologicznych*, „MSROA”, t. 19, s. 219–231.
- 1999 *Nowe informacje o zachodnim odcinku obwałowań Łańcuta uzyskane w trakcie nadzoru archeologicznego przy ul. Wałowej*, „MSROA”, t. 20, s. 359–370.
- 2002 *Sprawozdanie z archeologicznych badań wykopaliskowych w roku 2000 na stanowisku 22 w Strzyżowie*, „MSROA”, t. 23, s. 227–252.
- Poradyło W.
- 1999 *Materiały z osady wielokulturowej w Krasiczynie, stan. 1*, „MSROA”, t. 20, s. 23–88.
- 2004 *Sprawozdanie z ratowniczych badań wykopaliskowych na wczesnośredniowiecznej osadzie w Prałkowcach, gm. Krasiczyn*, „MSROA”, t. 25, w tym numerze.
- Radwański K.
- 1968 *Wczesnośredniowieczna ceramika krakowska i zagadnienie jej chronologii*, „MA”, t. 9, s. 5–90.
- Szpunar A.
- 1999 *Zamek w Czchowie*, „MSROA”, t. 20, s. 371–383.
- Szuwarowski K.
- 1994 *Klasyfikacja brzegów ceramiki wczesnośredniowiecznej z badań archeologicznych na zamku w Przemyślu w latach 1974–1978*, „RPrzemyski”, t. 29–30, z. 1 – Archeologia, s. 31–44.
- Wałowcy A.
- 1979 *Późnośredniowieczne garncarstwo krakowskie w świetle źródeł archeologicznych*, „MA”, t. 19, s. 5–151.

Wojciech Poradyło

Früh – und spätmittelalterliche Materialien von dem nördlichen Vorfeld der Przemyśler Burg

Zusammenfassung

Dieser Bericht präsentiert die mittelalterliche Keramik, die während der archäologischen Aufsicht, die im Jahre 2003 bei dem Wasser – und Kanalisationsleitungsbau in Przemyśl (Straßen: Matejko, und Królowa Jadwiga) übernommen wurde. Beide Straßen befinden sich am nördlichen Hang des Przemyśler Schlosshügels (Abb. 1). Das präsentierte keramische Material stammt von der Kulturschicht oder von den vermischten Bodenschichtungen.

Die Fragmente der frühmittelalterlichen Gefäße traten fast ausschließlich entlang dem mittleren Abschnitt der Matejko – Straße auf (Taf. I–IV). Man hat über 400 Fragmente gesammelt. Das ist eine sorgfältig gefertigte und ausgebrannte Keramik mit deutlichen Spuren der Bearbeitung auf der Drehscheibe. An den Gefäßen findet man ein Ornament in Form von waagerechten, umlaufenden Rillen. Viel seltener treten andere Verzierungs motive auf, wie z.B. einzelne oder doppelte kurvig verlaufende Ritzlinie, eine Reihe von waagerechten Nägelschnitten oder eine wellig verlaufende Kammverzierung. Die Bildung der Gefäßränder knüpft deutlich an die frühmittelalterliche Materialien aus der Przemyśler Burg an. Am zahlreichsten sind die Ränder vom Typ IXA, IXB, XA, XII nach der Klassifizierung von K. Szuwarowski (Taf. I). Die Analyse der gesammelten Keramik lässt die dokumentierten Spuren der frühmittelalterlichen Besiedlung auf dem nördlichen Hang des Przemyśler Burghügels in die Zeit vom XI Jh. bis zur Hälfte des XIII Jhs. datieren.

Die spätmittelalterliche Keramik wird hier durch über 200 Gefäßfragmente, die während der archäologischen Aufsichtsarbeiten freigelegt wurden, vertreten (Taf. V–VII). Die meisten von ihnen wurden in einem kleinen Grabungsschnitt, direkt an der Kreuzung der Matejko Straße mit der Królowa Jadwiga – Straße, in der grauen, lockeren Erdeschicht. In dieser Gefäßgruppe gibt es sowohl Gefäße, die in der Oxidationsatmosphäre, als auch in der Reduktionsatmosphäre ausgebrannt wurden. In quantitativer Hinsicht überwiegen hier die ersten Gefäße. An vier Fragmenten der spätmittelalterlichen Keramik hat man eine hellgrüne oder hellbraune Glasur festgestellt. Ziemlich klein ist der Anteil der verzierten Gefäße. Das häufigste Verzierungs motiv bilden umlaufende flache Rillen. Einzelne Fragmente werden mit einer kurvig verlaufenden Linie, plastischen Leisten, Abdrücken eines rosettenförmigen Stempels und mit einer Einschnittreihe am Rand, sowie auch mit der Ritzverzierung geschmückt.

Das präsentierte spätmittelalterliche Material bilden Topf-, Deckel- und Schüsselfragmente. Ihre Ränder gehören meistens zu dem im XIV und XV Jh sehr verbreiteten Typ 4 nach der Klassifizierung von A. Wałowcy (Taf. 1). Aufgrund der bisherigen archäologischen Forschung ist es nicht möglich die Frage, ob das spätmittelalterliche Material mit dem Funktionieren der gotischen Burg verbunden war, oder ob es aus der Zeit vor dem Burgbau stammt, zu beantworten

Ранне- и позднесредневековые материалы северного предполья замка в Перемышле

Резюме

В настоящей публикации представлена средневековая керамика, выявленная во время археологического надзора в 2003 году при строительстве водопровода и канализации по ул. Матейко и ул. Королевы Ядвиги в Перемышле. Обе упомянутые улицы находятся на северном склоне перемышльского замкового холма (рис. 1). Представленный керамический материал происходит из культурного слоя и перемешанных наслоений.

Фрагменты раннесредневековой керамики выступали почти исключительно вдоль среднего отрезка улицы Матейко (табл. I–IV). Всего собрано более 400 обломков. Это была тщательно изготовленная и обожженная керамика с четкими следами обтачивания на гончарном круге. Очень часто на посуде присутствует прямолинейный орнамент. Значительно реже выступают иные декоративные мотивы, такие как единичная или двойная волнистые линии, ряд ногтевых вдавлений или волнообразная полоска, выполненная многозубым гребешком. Форма венчиков сосудов соответствует раннесредневековым материалам из перемышльского замка. Наиболее многочисленны венчики типа IXA, IXB, XA и XII согласно классификации К. Шуваровского (таблица 1). Анализ собранной керамики позволяет датировать выявленные следы раннесредневековой застройки на северном предполье перемышльского града периодом от XI до середины XIII века.

Позднесредневековую керамику представляют свыше 200 фрагментов сосудов (табл. V–VII). Большинство из них обнаружено в небольшом раскопе на перекрестке ул. Матейко и ул. Королевы Ядвиги в слое серой сыпучей земли. Среди них различаются фрагменты сосудов, обожженных как в окислительной, так и в восстановительной среде. В количественном отношении преобладают первые. На четырех фрагментах позднесредневековой керамики прослежена светло-зеленая и светло-коричневая полива. Относительно незначителен процент орнаментированных сосудов. Декор, преимущественно, представлен прямолинейным узором. Отдельные фрагменты украшены волнистой линией, рельефными мотивами, штамповыми оттисками в форме розетки или рядом насечек по венчику и углубленным декором.

Рассмотренный позднесредневековый материал представлен фрагментами горшков, крышек и мисок. Их венчики принадлежат, преимущественно, к широко распространенному в XIV и XV веках типу 4 согласно классификации А.Валовы (таблица 1). На основании предпринятых археологических исследований не представляется возможным однозначно ответить на вопрос связан ли собранный позднесредневековый материал с функционированием позднегоготического замка или относится к периоду, предшествующему его постройке.